

Tóth Filadelfia

A szkíta táltosok és a kelta druidák szakralitása

Az időkeret rövidsége miatt, írásomat ismeretterjesztésnek ajánlom, egy bevezetésnek egy mélyebb kutatás elindulásához és egy bevezetőnek a kelta druidák és a szkíta táltosok szakrális emlékeinek megismeréséhez. Az írásomat az előzetes tudásomra és a rövid kutatómunkámra alapoztam. Szeretném felhívni arra a figyelmet, hogy a tudást, amit összegeztem, a témabeli könyvekből szereztem, amiket a bibliográfiában feltüntettem. Előadásomban szeretném bemutatni a szkíta ősvallás jelenlétét ennél a népnél, mint például a Csodaszarvas tisztelete, hiszen a Csodaszarvas a Másvilág hírnöke, a kelta és a magyar mondakör szerves része.

Kik voltak a kelták?

“Egy belső-ázsiai lovas nép, mely Európába érkeve letelepedett. A keltákat a középtermet, zömök testalkat, kerekfejűség, ovális arc kiálló járomcsontokkal, barna haj copfokba fonva, valamint hosszú, lelógó, dús és lombos bajusz jellemez.”¹ Timaru Kast Sándor- Magyarásgtudományi Füzetek 10. oldal

A Nyugat szkítáinál, a keltáknál rengeteg párhuzamra lelhetünk. Mondáinkban, meséinkben szertartásainkban és még a nyelvünkben is rengeteg egyezést találni. A kelták erkölcei, táplálkozása és ruházkodása, temetkezési szokásai is egyezők a mieinkkel.

A kelta táltosok, vagyis a druidák révülete, tanításai, a természet iránti szeretetük és tiszteletük azonos a szkítákéval.

Az Anyaisten, az Ősanya tisztelete és az Életfa megjelenése a két népnél, mint a világok közti összekötő kapocs, amelyet csak az erre született bölcs táltos találhat meg, szertartás közben.

A kelta Tuarúil (Turul) Nagymadár tisztelete, hiszen a tűzsólyom, Isten jelképe.

A Druida szó

A druidák mélyen hittek a szómágiában és nagyon tudatosan cselekedtek, teljes mértékben összhangban voltak magukkal, és a tökéletesség (Isten) felé törekedtek nap mint nap. Úgy vélem, hogy egy ilyen figyelmes és aprólékos közösség, nem véletlenül rendelkezik egy ennyire beszédes névvel: A legtöbb esetben csak többes számú alakjával találkozunk a klasszikus szövegekben (druidae, druides, druidai). Viszont *“az óír szövegekben az egyes számú druid szó is megjelenik”* ²

“A szó eredete valószínűleg a tölgy (angol: oak) szóra vezethető vissza + az indoeurópai wid szótóval - jelentése: ‘tudni’. Összetételében a druida tehát annyit jelent, mint ‘a tölgy tudásával rendelkező’.” ³

Hiszen írül (dervo), walesi nyelven (drew) és görögül (drus) is tölgyet jelent. Ez persze nem meglepő, hisz a tölgyfa mindig is a legrégebbi és legnagyobb tisztelettel övezett fa volt. A szkíta táltosoknál is fontos lesz, erre később bővebben kitérek.

A kelták és a szkíták ősvallása is az Egyistenhiten alapszik, ám a pogány vallás jegyeit hordozva, az ember egy a természettel, és panteista módon a Teremtő minden apró rezzenésben, élőlényben jelen van. Imádkoznak a Napistenhez, a Földanyához és a Teremtőhöz (keltáknál Jóisten) is egyaránt.

A táltos beavatása és a druidává válás három lépcsőfoka

Először fontos megemlíteni, hogy mind a szkíta táltosoknál, mind a kelta druidáknál a nők is rendelkeztek ‘emberfeletti’ képességgel. Sajnos a neodruida mozgalmaknál hajlamosak a férfiakat előnyben részesíteni, de eredetileg, mind a két nem tagjai lehettek druidák.

A régi mondákban és történetekben a kelta táltos kiválasztottnak születik, vagy legalábbis élete során valamikor újjászületik és így lesz belőle táltos, azonban, a történelmi feljegyzésekben hosszasan írnak a druidává válás lépcsőfokairól. Három szakaszát különítjük el a druidává válásnak: a bárd, a látnok és a druida, de valószínű, hogy a Megalit-kor druidái nem különültek el három tudomány/ feladat szerint, hiszen a druida egyszerre volt pap, gyógyító, ‘szakrális vezető’ látnok, költő és a tudás emberi formában való megtestesülése.

Azonban fontos beszélni ezekről a szakaszokról, hisz így jobban megismerhetjük ennek a testvérnépnek a szakrális hagyományait. Ahogy említettem, valószínűleg az újkőkorszakban nem volt ennyire rendezett a közösség.

Úgy gondolom, akkor is fontos a rendszer a közösségben, és a tapasztaltabb táltosok segítsége, ha az ember kiválasztottnak születik. Táltosnak lenni egy olyan feladat, amire meg kell érni, a szkíta táltos gyermek, a mondák szerint 7 évig csak anyatejen élt, és ahogy a *Fehérlófia*⁴ mese is megmutatja, a táltos gyermek 21 éves korára éri el a felnőtt kort, akkor válik igazán táltossá: addig tanul, készül erre a nagy feladatra. Azonban ezek a fokozatok leginkább a feladatok szétosztásához és a fejlődés szakaszainak elrendezéséhez voltak szükségesek. A mai világban is egy frissen végzett tanár még nem rendelkezik olyan tapasztalattal, olyan mély tudással, mint egy már több évtizeden át tanító szakmabeli.

Így hát a druidává válás is körülbelül 21 évig tartott, így csak az igazán elhivatottak voltak képesek szellemi vezetővé válni. Az ifjú először bárd, amikor is a 'druidatanonc' rengeteg verset, történetet memorizál. *"A bárdok őrizték a hagyományt, ők jelentették a törzs emlékezetét, őrködtek a szó szentsége felett."*⁵ Az első évben meg kellett tanulniuk fejből 20 történetet az ogam fa-ábécét, ami a mi rovásírásunkhoz hasonló. Az ogam a fák tudománya, egy olyan 25 jelből álló rendszer, amelyben mindegyik jel egy-egy fa nevéhez társul. Ezen fák nevének kezdőbetűje az ábécében szereplő betűnek felel meg. Szentként tisztelték a tölgyfát, a fűzfát, a mogyorót, almát, a berkenyét, a nyírfát...stb. (1.ábra.)

Ezeket a jeleket kőre vagy botokra vésték, mint a mi rovásunkat. Továbbá minden egyes jel (avagy fa) külön jelentéssel bír, szintúgy, mint a rovásunkban. Összekapcsolták a jeleket egy számmal, istennel vagy istennővel, színekkel vagy kristályokkal, így létrehozva egy óriási rendszert, ahol minden összekapcsolódik és az asszociáció segítségével, még több tudást tudtak egyesíteni. A mai pszichoanalízisben ezt képzelettársításnak vagy szabad asszociációnak nevezzük.

Visszatérve, a bárdoknak el kellett sajátítaniuk a grammatikát, a filozófia tudományát, az írást és költői formákat, valamint a képzése végére már háromszázötven történet mestere vagy mesterasszonya lett, elsajátított több mint száz ogam-kombinációt. A képzés végére fő költő (olamh) lett belőle, miután

teljesítette a tudós ifjú (eces) és a költő (fili) fokozatokat.

A tanoncok hosszú időt töltöttek memorizálással, történetek elsajátításával, hogy ezeket majd tovább tudják adni és a történetekből tanulva megértsék az élet esszenciáját, megismerjék a népük leszármazását és eredetét. (Összefoglalva: Carr-Gomm. *Druida hagyományok*, 85. oldal)

A bárd képessé vált megragadni a szövegek lényegét, átlépni az anyagi világot. Ezt a képességet Istentől való ajándéknak tekintették, amely a tudatfelettin át hatol az Énbe. Ezekhez a csatornákhöz a megfelelő tudatállapot létrejötte, meditáció, vagy révület során áramlott át az energia, a teremtő erő. Habár ez az első foka a druidává válásnak, a tanulók a druidizmus legbelsőbb lényegét, a teremtő erőkön való uralkodást sajátítják el. Ezek, az ugyan úgy megjelennek a többi fokozatnál, ám a druida által kimondott szó már mágikusan, kihatással van a környezetére, míg a bárd még csak a szavak lényegét erejét sajátítja el. (Összefoglalva: Carr-Gomm. *Druida hagyományok*, 91. oldal.) Ehhez a fokozathoz az ogam első betűjét jelképező nyírfa kapcsolódik, ami a kezdetet az életadást jelképezi. A bárdokhoz kapcsolódik a tavasz és a hajnal, hisz ilyenkor vagyunk a legfrissebbek.

A Látnokok

A látnokok kilépve ebből az idősíkból, a révületük során elutaztak az életfához, ahol őseikkel és szellemekkel kommunikáltak, tőlük kértek tanácsokat és sugallatokat a törzs nevében. Ők jósoltak a jövőről, felelősek voltak a halálért és a születésért. A druidák mélyen hittek a élet ciklikusságában, úgy gondolták, a test halála után a lélek megpihen, majd ha itt az idő, továbbvándorol, újjászületik. Így a révület során csak evilági értelmezés szerinti halottakkal beszéltek, akik valójában szellemek voltak, vagyis egy feljebbi világ lakói. A látnok tudománya a gyógyítás, avagy a fák tudománya. A racionális tudat kiiktatásával jósolni képes, főbb feladatai a jelek olvasása, elveszett tárgyak megtalálása, vagy a jóslás, akár állati bensőségekből akár felhőkből, vagy a vízben, tűzben látott formákból. Azonban a jóslás nem feltétlen a jövőmondást jelentette, hanem *“a személyiségen belüli, a társas kapcsolatokban vagy csoportokban rejtőző dinamika fejlődésének is ... a látszat mögötti rejtett okok megértésének módszere.”* (Összefoglalva: Carr-Gomm. *Druida hagyományok*, 95. oldal)

Ehhez a szakaszhoz kapcsolódó évszak az őszi és a téli, a napszaka az éjszaka, a maga misztérikus bölcsességével, a fokozatott jelképező fa a tiszafa, a halál és az örökkévalóság fája.

A Druidák

A hierarchia tetején a druidák, és ezen belül is a Fődruida állt. A király, addig nem szólalhatott fel, míg a druida be nem fejezte mondandóját, ő volt az, aki a jelekből olvasva adott tanácsot a vezetőknek a következő cselekedetről. ⁶

A források alapján, egyik fő feladatuk a tanítás volt. Caesar, A gall háború című könyvében így ír erről a feladatokról: *“A tanulni vágyó fiatalok seregestől özönlenek hozzájuk, és valamennyien nagy tiszteletben állnak...”* Filozófiát, gyógyítást vagy szertartások levezetését oktatták, ők képezték ki a bárdokat és látnokokat.

A druida jósl a jelekből, kimondott szavának fizikailag megtestesülő jele van, megmondja mi baja a betegeknek és meggyógyítja őket. A druida vezette a vallási szertartásokat, ő mutatta be az állatáldozatot.

A szkíta táltos kiválasztottságára utaló jelre sok utalást lehet találni a népi hiedelmekben: Az egyik leghíresebb néphiedelem, hogy a táltos gyermek foggal születik, majd ezek után sok évig (pontosan hét) csak anyatejjel táplálkozik - erre utal Jankovics Marcell Fehérlófia című, népmese feldolgozása. Egy palócoknál feljegyzett elbeszélés szerint *“a foggal született gyermeket 7, vagy 14, vagy 21 éves korában elviszik napkeletre...Ott iskolázzák és mint garabonciás kerül vissza.”*

“Három nap és három éjjel csak aludt, azt hitték meghalt. Néhány nap múlva a gyermek felébredt és már táltos volt.” Egy másik feljegyzés szerint *“A táltosokat 7. (vagy/és 14.) vagy/és évükben álmukban ragadják el, akkor nyerik el tetszhalálhoz hasonló, három napos rejtezésükben a beavatást.”* A táltosjelölt megbetegedik, ezt hisztérikus rohamok és látomások is követik és ez az állapot hetekig, hónapokig, akár évekig is eltarthat. Az állapot megszűnik miután a kiválasztott elfogadja feladatát. ⁷ *(Diószegi Vilmos: A Pogány magyarok hitvilága 37.oldal)*

Bíró Lajos könyvében Nagy Olgától idéz: *„A táltos rendkívüliségét mutatja*

titokzatos eltűnése táltosavatásra a hetedik pusztán lévő nagy tölgyfához. Ott talál arra a hősi kardra a ruzsmaringbokorban, amelyre a neve van írva, amely magától csatolódik a derekára, s olykor meg is szólal: Jaj, de rég vártalak!” Itt folyik a beavatás, a párbaj, amit bika vagy egyéb alakban mutatkozó táltossal vív meg, hogy aztán elinduljon a Világba a gonoszok megölésére.⁸

A NAP tisztelete

A Napot mindkettő csoportnál nagy tisztelet övezi, létfontosságú eleme a szakralitásuknak. A világfa tetején a Nap helyezkedik el, ahova a révület során a kiválasztott táltos juthat el. Ahogy Bíró Lajos kifejti, a révül ige (régí alakja: réül) *“összefüggésben van a hajnali és alkonyi Nap óegyiptomi Ré nevével...”*⁹ *A táltosok a Nap hőjéből táplálkozva válnak erősebbé.*

*“Néphitüink szerint a Nap a hetedik, legfelsőbb égben van”*² *(A hetedik gyermek szerencsés volt, mindent tudott, a jövőbe látott.)*

“A táltosok a Napba néztek, hogy az elveszett tárgyakat megtalálják.” [...] „A rejtezés vagy révülés pedig nem lehetett más, mint a túlvilági utazás a Napba, a Napistentől varázserőt (látást!) nyeri.” (Bíró Lajos: Táltosok könyve.)

A nap tüzeből jövő hő erőt ad a táltosnak.

(Szerintem fontos kiemelni, hogy őseink és a pogány hitvilág istenként tisztelte a feljebb való - felső világhoz tartozó szellemeket, de ettől függetlenül Egyistenhívőek voltak. Teremtő=Isten, a kisbetűvel íródók, mint pl. A Napisten, egy nagy erővel bíró szellem, de ő is Isten=Teremtő alatt áll.)

“A magyar ősvallás dualisztikus volt, a sötétség és a világosság küzdelmének képzetén alapult.” “A táltost Isten küldi, ő a fényhozó, a világosság képviselője, ezért lehet táltosjegy a Nap, Hold és Csillag.” (Bíró Lajos: Táltosok könyve. 48-49.oldal)

A fehér lóáldozatokat is a Napnak szentelték, (amik ezután táltos szellemlovakká váltak hiszen az adta a táltos erejét, tudományát, a Naphoz utazik a táltos révületkor. (Bíró Lajos: Táltosok könyve. 58-59.oldal)

A druidák is istenként tisztelik a Napot: Úgy vélik, hogy habár Isten mindennek a középpontjában áll és jelen van mindenben, a mi szintünkön a Nap idézi elő a napok és a természet ciklikusságát. *“Mivel kommunikálhat az ember hatékonyan az emberiséggel, Istennel - de mi lesz az otthonával a Földdel? A csillagokkal, az égbolttal, az állatokkal és a fákkal?”*¹⁰ A druidaizmus is az Egyistenhiten alapszik, ám a pogány vallás jegyeit hordozva, az ember egy

a természettel és panteista módon a Teremtő minden apró rezzenésben, élőlényben jelen van.

A Napfordulók

A druidák az év körforgását négy Napünnepre és négy Holdünnepre osztják fel. (2. ábra)

Ezek az ünnepek naptári sorrendben: Imbolc, Alban Eiler, Beltane, Alban Heurin, Lughnasadh, Alban Elued, Samain és Alban Arthuan.

Íme a négy Napünnep jelentése:

Imbolc: február 2-ára esik, az az időszak, ami a földi élet kezdetének tisztaságát és anyai gondoskodását idézi:

Beltane: május 1. A fiatal felnőttkor időszaka, amit a tavaszi frissesség és az érzékiség jellemez. *“...amikor a törzs és a törzsi mítoszok útmutatását sóvárogyjuk.”*

Lughnasadh: augusztus 1. Családalapítás időszaka, mikor az ifjúk érettebb felnőtté válnak: *“...egészen belül kell megértenünk a szerepünket - ‘be kell törnünk’...”*

Samain: október 31-november 2. Az öregkor és a halál időszaka, ekkor válik az ember nyitottá más világok valóságára, még spirituálisabb lesz a lélek. *(Philip Carr-Gom, Druida hagyományok nyomán)*

A Révület

A kelta és a szkíta táltosok egy-egy révület során napokra alvásba szenderültek, ez a két nép sajátossága. A többi nép sámánjai általában valamilyen szer hatása miatt esnek transzcendens állapotba. Ilyenkor a körülöttük lévők azt hitték, hogy meghaltak, hisz nem mozogtak és az életjeleik is nagyon alacsonyak voltak. A néphiedelem ezt elbújásnak nevezi, mikor is a táltos három napig alszik/elbújik, hogy a felsőbb szellemekkel lépjen kapcsolatba majd visszatérvén a ‘halálból’ megvilágosodik, tudja a választ a kérdésekre vagy azt, hogy hova tűntek az elveszett tárgyak. A táltos és a druida révülete során ‘elutazik’ az életfához, hogy elutazván egy másik világba, kapcsolatba tudjon lépni a felsőbb világ szellemeivel.

Az áldozat bemutatása

Habár mind a táltosokról, mind a druidákról előszeretettel állítják, hogy barbárok, akik emberáldozatot mutattak be és könyörtelenül öltek állatokat, mindkét 'csoportnál' a legnagyobb büntetés a kirekesztés és/vagy száműzetés volt hiszen egy hierarchikus közösségben fontos volt az egyénről kialakult kép és a hírnév. *“A legsúlyosabb ítéletet viszont a száműzetés jelentette: a gyilkosokat vagy vérfertőzőket például nádtutajon, mindössze egyetlen késsel felfegyverezve taszították ki a tengerre. (Philip Carr-Gom, Druida hagyományok nyomán. 105 oldal)*

„A lovak központi szerepet játszanak a kelta mondakörben, a Fehér Ló ismeri az utat a Másvilágba, és egy ‘megbízható’ kalauz. A kelták fehér lovat áldoztak a Jóistennek” – írja Timaru-Kast Sándor. Az áldozat tehát nem gyilkolás, hanem a táltos-druida rituálé része.

A hetes misztikus szám, hiszen úgy tartották, hogy a Nap a hetedik égben lakik és ide utazik el a révületben levő táltos.

A szkíta táltosok is mindig fehér lovat áldoztak, hiszen a Napistennek áldozott lóból lesz a legmagasabb rendű táltos ló. Az áldozatokat mindkét népnek a táltosai hegy tetején, vagy hely hiányában egy dolmen (druidáknál) tetején mutatták be. *“...a Napnak szentelt lovak is csak fehér lovak lehettek, mint az a kövér ló is, melyet három honfoglaló vezér, Ond, Ketel és Tarcal egy magas hegy ormán áldozott fel” (Anonymus, 16. fejezet: Tarcal hegye)*

A táltos paripa, különleges jegyekkel születik, pl. Csillag vagy nap van a homlokán, testén. *“...a táltos a Napnak áldozott fehér táltos-szellemparipát is, aki valóban emberként viselkedik...”* Ezeket a lovakat nem szabadott erőszakkal betörni, szabadon kellett őket tartani.

A tölgy jelentősége

A tölgyfa sok szempontból jelentős mind a szkítáknál, mind a keltáknál. A druida szó jelentése kapcsolódik a tölgyhöz ezen felül még szakrális helyként is szolgál, hisz a druidák a tölgyfa alatt gyülekeznek, tanítanak vagy esnek révületbe. A fa nem más, mint a másvilág kapuja. A mágikus tölgyhöz, melynek ágai között van a Nap, a Hold és a csillagok, csak a kiválasztott táltos juthat el.

Ez az Életfa mely összeköti a felső és alsó világokat. *“De ezt a fát csak az leli meg, hogy hol van, aki foggal születik, oszt kilenc esztendeig nem vesz szájába tejnél egyebet. Az meg tudnivaló, hogy tátus az ilyen.”* (Bíró Lajos: *Táltosok könyve 13.oldal*) (3.ábra) Itt történik a táltos beavatása, majd a révületek során is ide jön vissza a táltos.

A csodaszarvas jelentősége

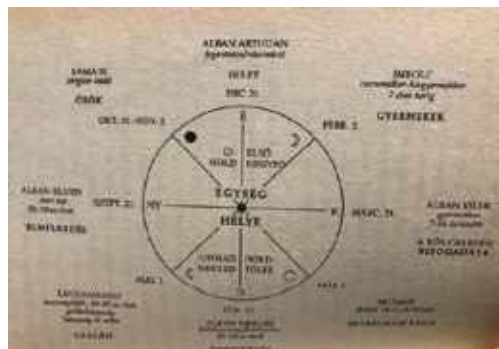
A csodaszarvas, mint a másvilág hírnöke, mindkettő népnél megjelenik. A kelta mondákban, a fődruida, Merlin szarvasként jelenik meg és halálakor, mikor Viviane gonosz tündér szenvedésre ítéli 9 szarvas veszi körül, feltéve hogy segítsék a másvilágba. Erre bizonyíték, a mai Bretagne területén lévő Brocéliande-erdő (mai Paimpont-erdő), ami 1990 szeptemberében 5 nap alatt leégett. Az erdőben fennmaradt egy szarvasagancsot formázó fa, amit 5 másik fa vesz körül. Az agancsot egy megemlékezés keretén belül arannyali ¹¹ vonták be.

Ahhoz, hogy jobban megismerjük önmagunkat és a magyarság egészét, meg kell értenünk azt a szakrális kincset, amit az őseink birtokoltak. Láthattuk, hogy e két nép vallási szokásai, mennyire egyezőek. A beavatásuk, a révületük, ami csak ennél a kettő népnél nevezhető ‘elbújásnak’, a Csodaszarvas tisztelete és még az Életfájuk is egybecseng. Mindkét nép táltos paripája a fehér ló és kelta druidák is, a mi rovásunkhoz hasonló írásrendszert használtak. Beszélni kell a testvérnépekről, a kapcsolatokról, hogy összerakjuk az óriási kirakós darabjait, és feltárva az emlékeket, az igazságra leljünk. Remélem ez a rövid ismerterő felkeltette az érdeklődését a kelta druidák iránt és további olvasásra buzdítottam.

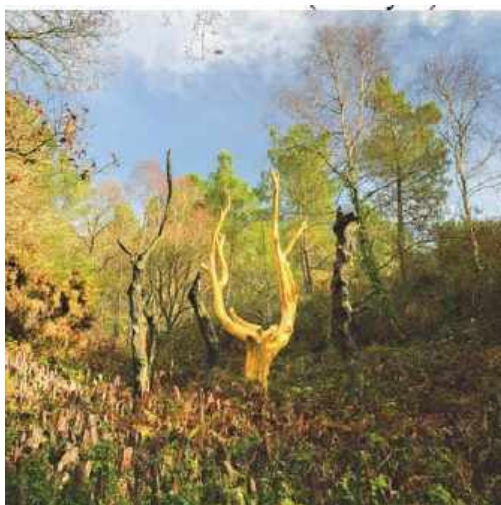
Képgyűjtemények

Ájtó	Fa-er neve	Fa angol neve	Fa magyar neve
B	béha	birch	nyírfa
L	lato	larch	berkenye
F	faun	alder	éger
S	salle	willow	lila
N	namn	ash	lévén
H	haethe	hawthorn	szőlőgyökér
D	daur	oak	éger
I	innu	hully	szegfű
U	ull	hazel	szegfű
Q	quert	apple	alma
M	munan	vine	szőlő
C	gert	ivy	nyárfenyő
NC	ngyal	hosen / fern	rekettye / pártay
STE	strat	blackthorn	kökörcsi
E	raib	elder	borsó
A	alan	lin / pine	cederfa / fenyő
O	ouu	gum	olajfa
U	ur	hooter	hanga
E	etluach	agay	nyárfenyő
I	ido	yew	nyárfenyő
EA	etluach	agay	nyárfenyő
OI	cir	agaylle	nyárfenyő
UI	atamad	honeyuckle	nyárfenyő

1.ábra: Ogam abc

2.ábra: Nap-és Holdciklus

3.ábra: L'Arbre d'Or (Aranyfa)

Végjegyzetek

- 1 Timaru-Kast Sándor, et al. A magyarság és a Nyugat: a kelta kapcsolat. Hun-idea, 2013. 10. oldal
- 2 Carr-Gomm, Philip, and Kertész Balázs. Druida hagyományok. Édes víz, 2000 11. oldal
- 3 Carr-Gomm, Philip, and Kertész Balázs. Druida hagyományok. Édes víz, 2000
- 4 Jankovics, Marcell. Fehérlófia. 1981
- 5 Carr-Gomm, Philip, and Kertész Balázs. Druida hagyományok. Édes víz, 2000 11. oldal
- 6 Markable, Jean. Celtes et Druides. Édition Payot, 1992
- 7 Diószegi, Vilmos. A pogány magyarok hitvilága. Akadémia Kiadó, Budapest, 1971
- 8 Bíró, Lajos. Táltosok Könyve. Fríg, 2004.
- 9 Bíró, Lajos. Táltosok Könyve. Fríg, 2004.
- 10 Carr-Gomm, Philip, and Kertész Balázs. Druida hagyományok. Édes víz, 2000
- 11 Ille-et-vilain.tourisme.bzh: L'Arbre d'Or de Brocéliande <https://www.ille-et-vilaine-tourisme.bzh/partez-a-la-decouverte-de-lille-et-vilaine/sites-remarquables/broceliande/arbre-d-or-broceliande/>

Ábrák

1. ábra- Ogam abc
2. ábra- Nap- és Holdciklus
3. ábra- L'Arbre d'Or (Aranyfa)